

Žaža, Stanislav

[Borras, F. M.; Christian, Reginald Frank. Russian syntax: aspects of modern Russian syntax and vocabulary]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1969, vol. 18, iss. A17, pp. 189-190

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101035>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

croyait fixes et immobiles, et la théorie de Menzerath qui les niait et ne voyait, dans l'acte de la parole qu'un mouvement continu.

Les analyses de Péla Simon confirment que les tenues consonantiques existent dans la plus grande majorité des cas, mais elles ne sont pas les mêmes ni pour différentes consonnes, ni pour une même consonne dans différentes positions et dans différents entourages. Les différences entre leurs différentes réalisations sont à la fois quantitatives et qualitatives. Des modifications peuvent même intervenir au cours des tenues notamment occlusives.

Péla Simon a prouvé par ses analyses l'existence des tenues et aborde alors l'étude des positions articulatoires comme parfaitement justifiée. Toute la troisième partie de l'ouvrage est consacrée à la description des positions que les organes articulatoires atteignent au sommet des tenues consonantiques dans la prononciation du français. Péla Simon complète ainsi l'étude et la collection des radiographies de J. Chlumský relatives au système vocalique de la même langue.

Les trois parties de l'ouvrage sont complétées par presque cent pages de documents contenant des clichés et des croquis radiocinématographiques.

L'ouvrage de Péla Simon est une étude laborieuse et très détaillée sur les consonnes françaises et qui fournit l'occasion de discuter une série de problèmes litigieux relatifs à l'articulation des consonnes en général.

Marie Josková

Borras, F. M. — Christian, R. F.: Russian Syntax. Aspects of Modern Russian Syntax and Vocabulary. Oxford, Clarendon Press, 1963 (2. přetisk 1. vyd. z r. 1959), 404 + XI str.

Neustále se prohlubující zájem o studium slavistiky v západoevropských zemích a USA je všeobecně znám (srov. např. stať R. Večerky, která vyjde v příštím čísle tohoto sborníku). Čtenáři proto dnes již nepřekvapí ani rozsáhlá a seriózní rusistická publikace se současnou problematikou, jakou recenzovaná kniha je. Autoři této publikace ji zamýšleli jako vysokoškolskou příručku, která má pomoci studentům s dobrou znalostí elementární ruské mluvnice překonávat obtíže zejména při písemném projevu.

Název knihy vyvolává jisté rozpaky, protože neodpovídá zcela jejímu obsahu. Kniha nejen nepodává ucelený přehled syntaxe, ale je v ní vůbec poměrně málo toho, co bychom zahrnuli do syntaxe v našem pojetí my. Spíše tu jde o svérázně koncipovanou směs výkladů o funkcích mluvnických tvarů a slovních druhů s komentářem k vybraným důležitým jevům lexikálním. Tyto výklady jsou prostoupeny poučeními i o faktech syntaktických, ta však mají více méně okazionální charakter: jsou tu např. partie o shodě, o modálních konstrukcích, o pořádku slov, o souvětích s větami příslovečnými (proč však byly vybrány jen věty příslovečné, a ne jiné?). Zařazení výkladů je leckdy neobvyklé: tak např. kapitoly o větách příslovečných jsou přiřazeny k partiím o funkci příslovci, poučení o neosobních modálních konstrukcích (с нужно, надо...) je součástí výkladů o slovese, ačkoli těžiště těchto konstrukcí je především v modálních predikativech. Zdá se nám, že jednočlenné konstrukce by vůbec pro svou důležitost zasluhovaly zvláštního souhrnného oddílu. Poněkud macešské pozornosti se dostalo i jiným důležitým jevům, např. ruskému záporu (str. 288 až 289).

Určitá nevyváženost ve výběru látky je vysvětlitelná potřebami didaktickými (autoři to ostatně sami v předmluvě objasňují). Nezvyklé utřídění jevů je však podle našeho názoru i důsledkem ne zcela jednotné porovnávací koncepce.

Kostrou výkladů jsou oddíly o jednotlivých slovních druzích. Jejich pořadí je netradiční (substantiva, adjektiva, slovesa, příslovce, zájmena, předložky, číslovky; dodatkem jsou připojeny kapitoly o slovosledu). Na závěr každého oddílu jsou vždy podány s náležitým komentářem ruské ekvivalenty nejpotřebnějších reprezentantů daného slovního druhu (např. u sloves ruské ekvivalenty výrazů jako *to act, ask, fall, make, pay* aj.). Toto sepětí funkčně morfologických a lexikálně sémantických výkladů je podle našeho názoru velmi šťastné a mohlo by být vzorem pro příručky podobného druhu i u nás.

K nesporným kladům recenzované publikace patří dále i to, že s pozoruhodným pochopením a jazykovým citem vystihuje i jemné odstíny sémantické, stylistické a jiné. Český rusista často se zaujetím sleduje výklady o jevech, které jsou pro něho jako pro příslušníka příbuzné jazykové skupiny odsunuty někdy v povědomí na vedlejší kolej.

Cenné jsou např. některé poznatky o deminutivech (48—52), o slovesném vidu a rodu (109—141) a řada jiných. Pěkně jsou charakterizována obourodá substantiva typu *сирота, бедняга, калека*... jako označující „osobu, již se něčeho nedostává“ (nebo — dodejme — „osobu, již něco nad průměrnou míru přebývá“), např. *работяга, умница, шлакса, обжора* atd.

Diskusní je realizace porovnávací koncepce knihy. Autoři se uvědoměle a úspěšně snažili o výběr diferenčních jevů, berou-li však v zásadě za základ pro svou koncepci určité kategorie v ruštině (např. instrumentál), je problematické, zda je při další specifikaci účelné přecházet k obrácenému pohledu anglicko-ruskému. Tím se totiž — v daném případě — roztrhují přirozené sémantické skupiny sloves s instrumentálovou rekcí, jako *любоваться (музыкой), наслаждаться (пением), увлекаться (занятиями)*, jen proto, že se vychází z jejich různých anglických ekvivalentů. Nelze proto zcela souhlasit ani s důsledným pořadím angličtina — ruština při uvádění dokladů.

Domníváme se dále, že při objasňování některých ruských konstrukcí nedocházejí leckdy autoři ke zcela průkaznému zobecnění. Tak např. v § 29 na str. 16 jsou uvedeny doklady, v nichž ruskému adnominálnímu genitivu odpovídá jiný pád (Khrushchev's visit to London — Посещение Хрущевым Лондона) a naopak (a work of 250 pages — работа в 250 страниц), chybí zde však zobecnující zjištění, pro které případy tyto závislosti platí. Podobné je tomu i na jiných místech, kdy se uživatelé často dostávají zdařile formulovaného poučení, aniž je však na hojnějším materiálu podána typová charakteristika vymezující kompetenci příslušného pravidla. Z jednoho nebo dvou dokladů dokumentujících pravidlo uživatel většinou nezíská dobrou představu, zda jde o případy typické, nebo o celkem ojedinělé jevy (srov. třeba příklady na záporový genitiv a akuzativ na str. 25—27 aj.). Leckdy by také (např. při výkladech o vidu, str. 114 n.) byly instruktivnější doklady z běžného denního úzu než příklady přeжатé z literatury, které mají někdy ráz výlučnosti, ojedinělosti. Právě zde ovšem plně chápeme obtížnost získávání takových dokladů ve zcela odlišném prostředí.

Drobnější připomínky: Bylo by možno rozhojnit materiál v oddílu o kategorii životnosti (6) poučením o kolísání forem akuzativu sing. u substantiv s příponou *-тель, -чик, -щик* (*истребитель, счетчик*...) v závislosti na jejich významu. Postrádáme zde také zmínku o typu *пойти в лётчики*. U substantiv s koncovkou *-y* v lokále (*в шкафу*) by mělo být zdůrazněno, že jde z největší části o substantiva s přechodem přízvuku v plurálu (proto je u substantiv se stálým přízvukem náležitě *-е*: *в сквере, на столе*). Na str. 148 se klade v podstatě do jedné roviny vztah mezi tranzitivními a netranzitivními slovesy v případech jako *распространять: распространяться...*, *топить: тонуть...*, aniž se upozorňuje, že v druhém případě jde o vztah faktitivum: základní sloveso. Vnitřní diferenciaci rozhodně zasluhují i konstrukce jako *собака кусается, кошка царапается, проволока гнётся, материя не рвется*, které je třeba s Isačenkem¹ dělit na „активно-безобъектные“ (zde první dvě) a „пассивно-качественные“ (zde druhé dvě). Mrzí nás také, že v dosti obsáhlém oddíle o slovosledu (376—388) nedošlo pozornosti učení o aktuálním členění větěném, které má pro pochopení slovanského slovosledu kardinální význam a je dnes celkem běžně přijímáno i jazykovědci sovětskými (upozorňujeme v této souvislosti na nedávnou monografii P. Adamce *Порядок слов в современном русском языке*. Rozpravy ČSAV, roč. 76, seš. 15, Praha 1966).

Uvedené připomínky ovšem nechtějí snížit význam této záslužné publikace, již si vážíme jak pro cenný shromážděný materiál (je tu i hodně dokladů u nás běžně neuváděných), tak i pro originalitu jejího zpracování i mnoho jemných analýz a bystrých i pronikavých postřehů. Vynikající je formální a typografická úprava knihy; kromě několika prohřešků v interpunkci (str. 110, 143, 144, 155, 215 — *по-прежнему, по-видимому, по-пустому* se píší podle pravidel z r. 1956 se spojovníkem!) zde není chyb. Pro všechny tyto vlastnosti může kniha velmi dobře posloužit i českému rusistovi.

Stanislav Žaža

Tatiana Slama-Cazacu: Introducere în psiholingvistică. București 1968, 490 pages.

Les œuvres de Mme Slama-Cazacu sont déjà bien connues chez nous. Ce sont surtout *Relațiile dintre gândire și limbaj în ontogeneză* (București 1957, 508 pages, résumés russe et français; compte-rendu: *Čs. psychologie* 4, 1960, 72—73; *Pedagogika* 9 (1960) 512—513;

¹ Грамматический строй русского языка, т. II, Bratislava, 1960, стр. 388.